

УДК 330.341.1

НОВА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ НЕЛІНІЙНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПІДХОДІВ

Л. Зомчак, М. Вдовин

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
E-mail: LZomchak@gmail.com*

У статті дослідження поняття «нова економіка», її характерні особливості та перспективи розвитку нових економічних законів та закономірностей. Особливу увагу приділено дослідженню нелінійних залежностей у контексті нової економіки, зокрема, у рамках теорії складності.

Ключові слова: нова економіка, економіка знань, нелінійна динаміка, теорія складності.

Традиційна економічна теорія виходить із припущення про лінійний характер залежностей між економічними процесами та явищами, однак практика все більше супроводжується необґрунтованими стрибками, нестійкістю систем, їх хаотичною динамікою. Очевидно, що застосування традиційного лінійного підходу в економіці уже вичерпало себе навіть на теоретичному рівні, адже, не дає змоги адекватно описувати емпіричні економічні залежності. Традиційна економічна теорія (у вальрасівському трактуванні) виходить із припущення, що система постійно знаходиться у стані рівноваги і навіть якщо і виходить із нього, то в максимально короткий строк рівновага встановлюється знову, тобто динаміка економічних систем фактично є переходом від одного рівноважного стану до іншого. Натомість нелінійний підхід у науці навпаки розглядає як перехідні рівноважні стани, тоді як значна увага приділяється саме дослідженню процесу їх встановлення. Відсутність рівноваги не є недоліком, а лише ознакою того, що ніщо не є стійким.

Особливо гостро проблема різких динамічних змін в економіці проявилась із розвитком інформаційних та мережевих технологій, переходу від механічних до електронних технологій, формуванням електронних ринків тощо. Традиційні підходи за таких умов уже не можуть адекватно описувати емпіричні процеси, тому виникає необхідність розробки нових наукових підходів.

Впродовж останніх десятиліть для позначення інноваційно та інформаційно активного економічного середовища все частіше вживають термін «нова економіка». Дослідженням інформаційних суспільств в контексті економіки займалися Ф. Махлуп, Й. Масуд, М. Порат, Ф. Найт; економіку знань розробляли В. Афанасьєв, Дж. Мічі, Р. Джонстон, Г. Клейнер, окремо тут можна виділити ноосферний напрямок В. Вернадського, цивілізаційний Ю. Яковцева, ринковий Т. Шульца, Г. Беккера; основи еволюційної економіки заклали Т. Веблен, Й. Шумпетер, Р. Нельсон, С. Уінтер тощо.

Термін «нова економіка» ввійшов до активного наукового обігу наприкінці ХХ століття на протигагу класичній економіці, однак донині так і не сформувалось єдине визначення цього поняття. Чи не вперше цей термін був вжитий Г. Мінзом ще у 40-их роках однак змістове навантаження поняття було зовсім іншим: «Нова економіка, з точки зору дослідника, виступає як економіка домінування великих корпоративних підприємств, економіка недосконалої конкуренції, дрейфу від цін, що встановлюються стихійним ринком, до негнучких цін, що адмініструються корпораціями» [1]. Повернення терміну у науковий обіг в середині 80-их супроводжувалось уже зовсім іншим змістом.

Серед характерних рис нової економіки варто виділити глобалізаційні та інтеграційні процеси у світовій економіці, зміну методів ведення бізнесу та перехід до принципів керування системи із самонавчанням, глибоке проникнення інформаційних технологій у бізнес і, як наслідок, зростання електронної комерції, інноваційна зорієнтованість компаній, що у свою чергу сприяє посиленню конкуренції та зростанню ролі нематеріальних активів і людського капіталу. Тісний зв'язок традиційного сектора економіки із новими елементами надає економічній системі принципово нової якості. Отже, можна сказати, що нова економіка – це економіка знань, нових інформаційних технологій, нових бізнес-процесів, що забезпечують лідерство та конкурентність. Цей термін близький за значенням до поняття «постіндустріальне суспільство».

У контексті теорії економічних циклів Н.Д. Кондратьєва це поняття описує період, проміжний між індустріальним та постіндустріальним суспільними устроями. Більш широко трактувати процеси, властиві економіці знань, такі учені, як В.І. Вернадський, Е. Тофлер, М. Кастельс, тощо. Науковий підхід останнього розглянемо більш детально.

Дослідження особливостей «нової економіки» показало, що їй більш властиві характеристики не механічних систем, а радше біологічних, тому для їх аналізу цілком логічним виглядає застосування методів природничих наук. Серед останніх слід виділити напрямок «математична фізика». Очевидно, що механічне перенесення фізичних підходів на економіку неможливо, при цьому обов'язково необхідно враховувати особливості та соціальні складові економіки. Існує декілька наукових підходів, у межах яких зроблено спробу адаптувати фізичні методи нелінійної динаміки до економічної бази. Серед них економічна синергетика, еконофізика, еволюційна економіка, теорія складності тощо, якраз зв'язок останньої із новою економікою і розглянемо більш детально. В контексті еконофізики нову економіку досліджено у статті Н. Гончарової, А. Степанова, І. Каруліна та А. Куливеця [2].

Якщо розглядати нову економіку з позиції типу залежностей у динаміці процесів та явищ, які маю місце в таких економіках, то чи не найбільше уваги цьому питанню приділено у роботах М. Кастельса. Відхід від лінійного способу мислення цілком відповідає інформаційно-технологічній парадигмі, запропонованій відомим соціологом М. Кастелсом у праці «Інформаційна епоха: економіка, суспільство, культура» [3]. В умовах інформаційного суспільства нелінійний характер взаємозв'язків, їх високий рівень динаміки та невизначеності, що є обов'язковими характеристиками нової економіки, проявляється особливо яскраво.

Дослідник інформаційних суспільств та комунікацій М. Кастелс запропонував схему «матеріальних засад інформаційного суспільства» [4]. Ключові характеристики, які він назвав, відносяться не до всіх впливів нових технологій на

суспільство, а саме до економічних чинників. Визначальними для інформаційно-технологічної парадигми є наступні п'ять характеристик:

1. На відміну від попередніх технологічних революцій, остання пов'язана із технологіями, які мають вплив на інформацію.

2. Оскільки інформація є частиною людської діяльності, то вплив відчувається в усіх сферах життя.

3. Кожна система чи організація, яка використовує інформаційні технології, має мережеву структуру, яка стає більш впливовою через використання комп'ютерів.

4. Парадигма спирається на гнучкість, яку забезпечує мережевий підхід.

5. Технологічна конвергенція (зближення) між таким віддаленими секторами, як комп'ютерна технологія, телекомунікації та біологія.

Інформаційно-технологічна парадигма за М. Кастелсом спирається на теорію складності у трактуванні американської школи інституту в Санта Фе [3, с. 74], яка досліджує, як прості системи в природі та економіці генерують складні спонтанні процеси, тобто, демонструють поведінку систем, здатних до самоорганізації.

В умовах нової економіки суспільство залишається капіталістичним, але змінилась його технологічна база з енергетичної на інформаційну. Інформація набуває первинної ваги у визначенні продуктивності економіки. І хоча мережі не є новою формою соціальної інформації, за таких умов вони стають «ключовою характеристикою соціальної морфології» [5], що в економіці відображається у зсуві від вертикальної до горизонтальної структури управління. В економічній теорії перехід до мережевої економіки відображається у зміні об'єкта дослідження від окремої фірми як організаційної одиниці до мережі фірм. Якщо індустріальна економіка базувалась на оцінюванні вартості від виробника до споживача, то за інформаційної економіки у цей ланцюг включаються додаткові позиції, такі як дизайнери, оператори тощо. Очевидно, що інформаційна чи нова економіка потребує більшої кількості високоосвічених працівників, ніж економіка індустріальна [6, 7].

Інформаційна економіка характеризується високим рівнем конкуренції за умов швидких змін у зовнішньому середовищі, швидких технологічних змін та невизначеності. Фірми стикаються із потребою постійно відслідковувати зміни зон конкурентного впливу та застосовувати інновації. Необхідність когерентної інтеграції соціальної, економічної та інформаційної мереж вимагає нового, міждисциплінарного наукового підходу до їх аналізу. Теорія складності є міждисциплінарним напрямком, у рамках якого досліджують «спільні закономірності виникнення впорядкованих структур у відкритих нелінійних дисипативних системах» [8, с. 19].

Теорія складності в умовах бізнес-середовища фокусується на взаємовідносинах між учасниками економічного процесу, зокрема, між членами команди, іншими компаніями із зовнішнього середовища, економічної мережі загалом. Оскільки динаміка складних адаптивних систем є складною та значною мірою не прогнозованою, ведення бізнесу в умовах таких систем вимагає іншого, відмінного від традиційного підходу та способу мислення. Управлінці та виконавці не мають можливості контролювати організацію на такому рівні, як це властиво для механічних систем, але вони визначають напрямок руху та еволюції системи.

Теорія складності може стати базовою концепцією для міждисциплінарних досліджень складних організаційних утворень у мережевій економіці та мережевому суспільстві, для пояснення динаміки мережевих систем на різних рівнях аналізу від

мікро- до макрорівня. Теорія складності пропонує потужний інструментарій для пояснення нелінійної, емерджентної поведінки складних систем.

1. Білоцерківець В.В. Екогенетичні засади визначення сутності економіки як інноваційної / Білоцерківець В.В., Завгородній О.О. // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. - 2010. - № 1 (3). - Том 1. – С. 29-37
2. Гончарова Н. «Новая экономика» в контексте еконофизики / Гончарова Н., Степанов А., Карулин И. Куливец А. // Вісник МНТУ. – Серія економіка. - №2(5). – С. 37-44.
3. Castells M. The rise of the network society, the information age: economy, society and culture / Castells M. – Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell. – 2009. – 656 p.
4. Norton R. Creating the new economy: the entrepreneur and the US resurgence / Norton R. – 2002. – 338 p.
5. Merali Y. Using Complexity Science to effect a paradigm shift in Information Systems for the 21st century / Merali Y., McKelvey B. // Journal of Information Technology. – 2006. – № 21. – P. 211–215.
6. Дьяченко О.В. К сущности категории «новая экономика» / Дьяченко О.В. // Вестник Челябинского государственного университета. Сер. экономика. – 2010. - № 5(186). – Вып. 25. – С. 18-23.
7. Егорычев С.А. Основные тенденции и механизмы постиндустриального развития экономики / Егорычев С.А. // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2010. – №8(114). – С. 60-63.
8. Дебренцев В.Д. Синергетичні та еконофізичні методи дослідження динамічних та структурних характеристик економічних систем / Дебренцев В.Д, Сердюк О.А., Соловійов В.М., Шарапов О.Д. – Черкаси: Брама-Україна. – 2010. – 287 с.
9. Andriani P. Complexity theory and the management of networks / Andriani P., Passiante G. – 2004. - 171 p
10. Гончарова Н.П. Інноваційні джерела сучасного розвитку у контексті «нової економіки» / Гончарова Н.П. //Формування ринкових відносин в Україні.- Львів, 2009.- С.100–19
11. Акерман Е.Н. Эволюционная экономическая теория: методология исследования «новой экономики» / Акерман Е.Н. // Вестник Томского государственного университета. – 2011. - № 348. - С. 107-109

NEW ECONOMY IN THE CONTEXT OF NONLINEAR ECONOMIC APPROACHES

L. Zomchak, M. Vdovyn

*Ivan Franko National University of L'viv
Svoboda Av., 18 UA – 79008 L'viv, Ukraine
E-mail: LZomchak@gmail.com*

This article studies the concept of "new economy", its characteristics and prospects of new economic laws. Particular attention is paid to the study of nonlinear dependencies in the context of the new economy, particularly in the theory of complexity.

Keywords: new economy, knowledge economy, nonlinear dynamics, complexity theory.